

1930-1941 YILLARDA GIGIYENA VA SALOMATLIK TA'LIMI

Nuritdinov Azizxon Usmanovich
Uneversity of Business and Sciance
Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi
Alisherov Axmadali Adxamjon o'g'li
Uneversity of Business and Sciance
Tarix yo'nalishi 1-kurs magistranti

Annotasiya: Maqolada 1930-1941 yillarda sobiq sovet ittifoqida jumladan O'zbekistondagi gigena, sanitariya epidimiologiya holati, o'lkada xususan gigienist shifokorlarning yuqumli kasalliklarga jumladan tozalik uchun olib borilgan sanitar-epidimiologik kurashlari faoliyati arxiv materiallari, va ilmiy adabiyotlar asosida atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Tibbiyot, sanitariya, gigena, epidemiologiya, yuqumli kasalliklar, bezgak, kasalxona ambulatoriya, sanoat gimnastikasi, tibbiy bilimlar, onalar maktablari, sanitariya-ma'rifiy ishlar.

Аннотация: В статье рассмотрена санитарная эпидемиология Наманганской области в середине 20 века, деятельность санитарно-эпидемиологической борьбы со здоровым здоровьем страны, архивные материалы и научные. был тщательно проанализирован на основе литературы.

Ключевые слова: Медицина, санитария, гигиена, эпидемиология, инфекционные болезни, малярия, больничные амбулатории, производственная гимнастика, медицинские знания, родильные школы, санитарно-просветительная работа.

Abstract: The purpose of the study is to identify the main directions and results of historical studies of the epidemic situation in the USSR in the 1930s. Its relevance is associated with the opportunity to deeply understand the historical and modern aspects of the development of epidemic processes and evaluate the historical experience of combating epidemics. The results of historical studies are designed to determine the political, socio-economic and environmental factors of epidemic diseases, identify the positive and negative aspects of health care development, determine the quantitative characteristics of the incidence rate and assess the role of infections. in development. Scientists have moved from identifying demographic crises to historical generalizations based on the concept of "epidemiological transitions" and the analysis of morbidity and mortality rates. The research results show that the health care system has developed despite the experience of population decline due to epidemics and lack of resources. In the fight against the epidemic, the main attention was paid to preventive measures;

Key words: historiography, epidemiological situation, health care, population, epidemics, infectious diseases, demographic history, sanitary and epidemiological situation, morbidity, epidemiological transition epidemic.

Muqaddima

Shiddat bilan rivojlanayotgan, global muammolar ko'payib borayotgan butun dunyoda XXI asrga kelib tibbiyot ham ilm-fan, ham amaliyot sifatida muntazam takomillashib bormoqda va bu bizning milliy sog'liqni saqlash modelimizda o'z ifodasini topmoqda" [1]. O'zbekistonda sog'liqni saqlash sohasiga doir qator huquqiy-normativ hujjatlar ishlab chiqilib, amaliyotga tadbiq etilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi tomonidan qabul qilingan 1992 yil 3 iyuldagi "Davlat sanitariya nazorati to'g'risida"gi [2], 1996 yil 29 avgustdagi "Fuqorolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida"gi Qonunlari [3], O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A.Karimovning 1998 yil 10 noyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi sog'liqni saqlash tizimini isloh qilish Davlat dasturi to'g'risida"gi farmoni [4], O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 26.04.2021 yildagi O'RQ-685-sonli shular jumlasidandir [5].

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili:

O'zbekiston sog'liqni saqlash sohasi tarixiga oid manbalarni tasniflash (klassifikatsiyalash) va turlarga ajratish (tipologiya qilish) jarayonida tadqiqotning manbaviy asoslarini quyidagi asosiy guruhlariga bo'lish mumkin:

- arxiv hujjatlari va materiallari;
- e'lon qilingan rasmiy hujjatlar va materiallar to'plamlari;
- davriy matbuot materiallari;
- shu sohada ilmiy ish olib brogan izlanuvchilar;

Maqolani yozishda birinchi guruhga kiritilgan O'zbekiston Respublikasi va Namangan viloyati davlat arxivlarida saqlanayotgan fondlari materiallaridan keng foydalanildi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat arxivining (O'zRMDA, 40-fondi) Namangan viloyati davlat arxividagi 561-fond hujjatlari davriy matbuot nashrlardagi gazeta va jurnallardan ham foydalanilib, yuzaga kelgan muammolarni tavsiflab berishga imkon yaratdi.

Maqolada, ayniqsa, statistika to'plamlari ma'lumotlaridan unumli foydalanib, ularda keltirilgan aniq raqamlar sovet davri sog'liqni saqlash sohasidagi haqiqatni yuzaga chiqishiga xizmat qildi. Shuningdek, Baroyan O. V. SSSRda infeksiyalarga qarshi yarim asrlik kurash natijalari va zamonaviy epidemiologiyaning ba'zi dolzarb masalalari, . Gorfin D.V. 1917-1945 yillarda SSSR aholisi uchun sanitariya xizmati, 1964 yilgi ilmiy tadqiqot natijalari bo'yicha Sog'liqni saqlash nazariyasi, tarixi va tashkil etilishining zamonaviy muammolari konferentsiya ma'ruza tezislardan, L.O. Kanevskiy "SSSRda sog'liqni saqlash ta'limi rivojlanishining asosiy bosqichlari"

asarlari sovet davlatining aholi salomatligini muhofaza qilish borasidagi siyosatining aniq mohiyatini anglash imkoni yaratildi.

Tadqiqot metodologiyasi

Sog'liqni saqlash sohasining sovet davri tarixi O'zbekistonda bugungi kunga qadar yangi nazariy-metodologiya asosida mamlakatimizda va maxsus tadqiqot ob'ekti sifatida o'rganilmagan. Vaholanki, davlat siyosatining markaziy yo'nalishlaridan biri sog'liqni saqlash va tibbiyotni rivojlantirishga qaratilib, bu muammoning tahlili masalaga kompleks o'rganishni talab etadi, chunki xalqning salomatligini saqlash jamiyat hayotining xo'jalik, ijtimoiy va ma'naviy holatiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar

*O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022 – 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"*gi Farmoni, 2021-yil 26-martdagi PQ-5040-son "Ma'naviy-ma'rifiy ishlartizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida", 2022-yil 15-yanvardagi PQ-4668-son "O'zbekiston Respublikasida xalq tabobatini rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi Qaror va sohaga oid boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda ushbu soha oldida muxim vazifa bo'lib turibdi.[6]

1917–1924-yillardagi Farg'ona viloyatining tarixi, ocharchilik, epidemiyalarning kuchayishi, urush va sovet hokimiyatining harbiy kommunizm siyosati tufayli xalq xo'jaligining barbod bo'lishi bilan belgilanadi. Farg'ona viloyatida 1917-yilda boshlangan ocharchilik 1918–1919-yillarda o'zidan katta asorat qoldirdi. Ko'rilgan chora-tadbirlar natijasida 1920-yil ocharchilik darajasi ancha pasaydi. Biroq 1921–1923-yillarda vodiya ocharchilik yana ham katta miqyos va ko'lamda davom etdi. [7] . 1921–1922-yillarda, teri, ko'z va oshqozon kasalliklari, shuningdek, iqlimning issiq kelishi tufayli bezgak ko'paygan. Buning asosiy sababi ocharchilik va to'yib ovqat yemaslik edi. Tahlillarga ko'ra, Farg'ona viloyatida 1917–1923- yillarda ocharchilik, kasalliklar va urush tufayli bir milliondan ortiq odam vafot etgan [8]. Farg'ona viloyatida ocharchilik kuchaygan sharoitda terlama, bezgak, vabo, gripp, o'lat epidemiyalari tarqaldi, sifilis, sil, chechak va boshqa yuqumli kasalliklar tarqalishi yanada avj oldi. Natijada, viloyatda sog'liqni saqlash inqirozi ro'y berdi. Farg'ona viloyat sog'liqni saqlash bo'limi oldida tibbiyot xodimlarining yetishmasligi, dori-darmon va tibbiy uskuna va jihozlarning tanqisligi, ocharchilik va epidemiyalarning avj olishi kabi muammolar turgan edi.

Tarixan o'lkamiz xududlarida bo'lgan shaxar va qishloqlarda gigienik, sanitar va epidimiologik muammolarning kelib chiqishida umumiy bo'lgan jihatlar kuzatilib, bunday muammolar asosan, o'lkaning sovet xukmronligi davrida qaramlikni boshidan kechirganligi va mazkur davrda milliy tibbiyot tizimining

tanazzuli hamda hukmron davlat tomonidan olib borilgan tibbiy siyosatning oqibatlari bilan uzviy bog'liqligida namoyon bo'ladi. Ayni shu jihatdan mazkur masalalarning tarixiy ahamiyati bugungi kunda ham dolzarbligini ko'rsatmoqda.

Shuningdek, milliy tib an'alarining yutuq va kamchiliklari, mustamlaka tibbiyotini joriy etishdan ko'zlagan maqsadlari, hukumatning milliy tibbiyotga bo'lgan munosabati va aholining salomatlik bilan bog'liq empirik bilimlari kabi masalalarni xolis o'rganish o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqda.

Tadqiqotning maqsadi 1930-yillarda O'zbekiston SSRdagi epidemik vaziyat bo'yicha tarixiy tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlari va natijalarini aniqlashdir. Mahalliy tarixshunoslik rivojlanishining hozirgi bosqichida uning dolzarbligi epidemiya jarayonlari rivojlanishining tarixiy va zamonaviy tendentsiyalarini chuqur tushunish va epidemiyaga qarshi kurashning tarixiy tajribasini baholash imkoniyatlari bilan bog'liq. 1930-yillarda O'zbekistondagi epidemik vaziyat, tarixnavislik tahlilining mustaqil predmetiga aylana olmadi. Sanitar-epidemic xolatni o'rganishda ikkita asosiy yo'nalish belgilandi. Birinchisi tarixiy va demografik tadqiqotlar bilan bog'liq, ikkinchisi - O'zbekiston SSRda jumladan Farg'ona vodiysida sog'liqni saqlash tizimining shakllanishi va rivojlanishi tarixi bo'yicha tadqiqotlar bilan bog'liq. Tarixiy tadqiqotlar natijalari epidemik kasallanishning siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik omillarini aniqlash, sog'liqni saqlashni rivojlantirishning ijobiy va salbiy tendentsiyalarini, kasallanish darajasining miqdoriy xususiyatlarini aniqlash va infeksiyalarning rivojlanishidagi rolini baholashdan iborat.[9]

Qishloq xo'jaligini kollektivlashtirish uchun kurash davrida (1930-1934) partiya va hukumat ko'rsatmalariga binoan sog'liqni saqlash va shu bilan birga sog'liqni saqlash ta'limi ham ehtiyojlarni tobora ko'proq hisobga olish yo'nalishida qayta qurildi. Qishloqda yirik sanoat, yangi binolar, kolxoz va sovxoz qurilishi bu sohaga jiddiyoq yodashishlikni talab qildi.[10]

Sog'liqni saqlashning ishlab chiqarishga burilishi, xodimga birinchi navbatda va eng yaxshi tibbiy yordam ko'rsatish, uning mehnat va yashash sharoitlarini yaxshilash vazifasi sog'liqni saqlash organlari tomonidan ushbu vazifalarni amalga oshiradigan va amalga oshiradigan yangi tashkiliy shaklni - korxonalarda sog'lomlashtirish markazlarini yaratdi. Sanitariya-ma'rifiy ishlarni keng ko'lamda olib borish, ishchilarning havaskorlik faoliyatini tashkil etish va ularni sanitariya-gigiyena tadbirlariga jalb qilish va korxonada birinchi tibbiy yordam ko'rsatishni tashkil etish sog'liqni saqlash markazining profilaktika ishlarining usullaridan biri edi. Korxonada sanitariya madaniyatini yuksaltirishda salomatlik markazlari muhim o'rin tutdi.

Sanoat gimnastikasi. Sanitariya-gigiyena masalalari texnik tashviqotning turli turlari va shakllariga kiritildi, Sanitariya-gigiyena masalalari aholi salomatligi va xavfsizligini tekshirish davomida alohida ta'kidlandi. Jamoat sanitariya faollari uchun tizimli sanitariya ta'limining qiziqarli shakli - ishchi sanitariya universitetlari paydo

bo'ldi. SSSR Xalq Komissarlari Kengashining 1930-yil 20-maydagi "Sanitariya minimumi to'g'risida"gi farmoni ommaviy sanitariya-madaniy ishlarda yangi bosqich bo'ldi, chunki u aholining sanitariya madaniyati uchun kurashdagi ahamiyatini belgilab berdi. Maktablarda sog'liqni saqlash darslari va asosiy sanitariya bo'yicha kurslar tashkil etildi (masalan, oziq-ovqat ishchilari, tikuvchilik sanoati xodimlari uchun) [11]. Sovxozlar va MTSlarning rivojlanishi, kolxoz dalalarida mehnat sharoitlarining o'zgarishi, qishloqlarning kengayishi qishloqdagi tibbiyot muassasalari ishida mutlaqo yangi vaziyat yaratdi va sog'liqni saqlash ta'limi uchun bir qator dolzarb vazifalarni qo'ydi.

Qishloq joylarda sanitariya-ma'rifiy ishlarning eng muhim vazifalari quyidagilardan iborat edi:

1. Kolxozchilarni, sovxoz va MTS (SSSR va bir qator boshqa sotsialistik davlatlardagi yirik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilarga (kolxozlar, sovxozlar, qishloq xo'jaligi kooperativlari) qishloq xo'jaligi texnikasi bilan texnik va tashkiliy yordam ko'rsatuvchi davlat qishloq xo'jaligi korxonasi) ishchilarini yashash sharoitlarini yaxshilash va qishloqni sanitariya obodonlashtirish uchun kurashish uchun faollashtirish.

2. Kolxozchilar, sovxozlar va MTS ishchilari o'rtasida qishloq xo'jaligi gigienasi masalalari va qishloq xo'jaligidagi shikastlanishlarni kamaytirishga yordam berish choralarini targ'ib qilish.

3. Onalar va bolalar salomatligini muhofaza qilish va mustahkamlash chora-tadbirlarini ilgari surish; bolalar o'rtasida kasallanish va o'limni yanada kamaytirish uchun kurash.

4. Yuqumli va yuqumli bo'lmagan kasalliklarga qarshi kurash chora-tadbirlarini rag'batlantirish.

5. Aholini sanitariya mudofaasiga tayyorlash.

6. Aholiga sog'liq muammolarini hal qilishda yordam berish uchun sanitariya vositalarini tayyorlash.

1933 yilda sanitariya-tarbiyaviy ishlarning turli shakllari (ma'ruzalar, suhbatlar, risolalar, varaqalar, ko'rgazmali qurollar, gazetalar, kinofilmlar va boshqalar) orqali qishloqlarda bu voqealarni targ'ib qilish keng yoyildi.



Bundan tashqari, sanitariya-ma'rifiy ishlarning yangi shakllari amalga oshirila boshlandi: sanitariya-madaniy sayrlar, ommaviy reydlar, sanitariya estafetalari, sanitariya oylari, hujumlar, sanitariya-madaniy hamda havo sanitariya reyslari va boshqalar "Onalar maktablari" va "ota-onalar. universitetlar» keng rivojlandi.

1936-yilda xalq farovonligi oshib borishi munosabati bilan hukumat abortni taqiqlovchi qonun qabul qildi. Shu bilan birga, tugʻruqxonalar, bolalar bogʻchalari, sut oshxonalari, bogʻchalar qurish boʻyicha keng koʻlamli dastur belgilab olindi. Maxsus qonunda koʻp bolali oilalarga katta yordam koʻrsatildi. Abortni taqiqlash toʻgʻrisidagi 1936 yil 27 iyundagi farmon. ona va bola salomatligini muhofaza qilish sohasida targʻibot-tashviqot ishlarini olib borish boʻyicha qator amaliy vazifalarni belgilab berdi. Sovet maktabida gigienik bilimlarni mustahkam oʻzlashtirish va gigienik koʻnikmalarni mustahkamlash uchun eng qulay sharoitlar yaratilgan.

Tibbiy taʼlim sohasida maktab oldida bir-biri bilan chambarchas bogʻliq boʻlgan quyidagi vazifalar qoʻyildi:

- 1) talabalarga gigiena va birinchi tibbiy yordam boʻyicha tizimli bilimlarni berish;
- 2) ularda oilasi bilan birgalikda madaniyatli shaxs uchun majburiy boʻlgan gigiyenik koʻnikmalar majmuasini shakllantirish;
- 3) bolalarni maktabda ham, undan tashqarida ham sogʻligʻini saqlashda ijtimoiy tashabbus va faollikka oʻrgatish.

Stalinning besh yillik rejalari yillarida metodik va koʻrgazmali qoʻllanmalar va ommabop adabiyotlarni nashr etish keng koʻlamda kengaytirildi, ular uchun maktab tibbiyot xodimlariga muntazam ravishda seminarlar, koʻrsatma yigʻilishlari, individual yoʻriqnomalar va boshqalar tashkil etildi.

Ishchilarni sogʻliqni saqlash masalalari boʻyicha tizimli oʻqitish alohida ishlab chiqarishlarning oʻziga xos xususiyatlariga (santexnika oʻqitish va sanitariya-tesisat yoʻriqnomasi) bogʻliq holda ishlab chiqilmoqda. Maʼruza oʻqish amaliyoti bu davrda tashkil etishning yangi shakli - maʼruza zallari deb ataladigan shaklni ilgari surdi. 1933

yil sanitariya inspektori Tatarinov Moskvaniy Frunzenskiy tumani sanitariya ta'limi uyida ko'rgazmani ko'rsatmoqda, Radiodan sog'lomlashtirish ishlarida keng foydalaniladi va tizimli eshittirishlar nafaqat markaziy radiostantsiyalar tomonidan, balki chekka hududlarda ham tashkil etiladi.

Sog'liqni saqlash ta'limida teatrlashtirilgan usuldan foydalanish ham sezilarli darajada rivojlanmoqda. 1935 yilda SSSRda 15 ga yaqin professional sanitariya-ma'rifiy teatrlar mavjud edi. Sanitariya pyesalarining badiiy qimmatini ortib, ularni yaratishga yirik yozuvchilar va dramaturglar jalb etilmoqda. "Katta shakllar" bilan bir qatorda "kichik shakllar" teatri ham rivojlanmoqda (qo'g'irchoq teatri, eskizlar, tirik gazeta va boshqalar).

Kino (badiiy, ilmiy-ommabop va o'quv filmlari) ham sog'liqni saqlash sohasida katta rivojlanishga erishdi. **Mehnat jamoasini** sog'liqni saqlashga jalb etish eng muhim vazifalardan biri bo'lib qolgan. **Jamoatchilikni** tashkil etishning yangi shakli - jamoat sanitariya nazoratchilari (jamoat sanitariya komissarlari), korxonalaridagi sog'lomlashtirish guruhlarini, shahar va shaharchalarda ko'cha qo'mitalari edi. Ijtimoiy faollar bilan ishlashning yangi shakllari orasida sog'liqni saqlash organlariga sog'lomlashtirish, xususan, sanitariya-ma'rifiy tadbirlarni o'tkazishda katta yordam ko'rsatgan ijtimoiy ayollarni (muhandis-texnik va xo'jalik xodimlarining xotinlari) tashkil etishni ta'kidlash kerak. 1929 yilda paydo bo'lgan Moskva viloyati sog'liqni saqlash ta'limi instituti keyinchalik Butunittifoq sog'liqni saqlash ta'limi ilmiy-metodik markaziga - Sog'liqni saqlash ta'limi markaziy institutiga aylantirildi. Bir qator tarmoq ilmiy-tadqiqot institutlarida sog'liqni saqlash ta'limi kafedralari tashkil etildi, tibbiy ta'lim kursiga sog'liqni saqlash ta'limi metodlarini o'qitish joriy etildi.

Ilmiy-metodik adabiyotlar ishlab chiqarish ko'paydi.

3-besh yillikda sanitariya-ma'rifiy ishlarning yuksalishiga 1939 yilda SSSR Sog'liqni saqlash xalq komissarligi qoshida tashkil etilgan Sanitariya ta'limi bo'yicha kengashning plenumlari katta yordam berdi.

Moskvada bo'lib o'tgan Sog'liqni saqlash ta'limi bo'yicha Kengashning uchta plenumida (1939-, 1940- va 1941- yillarda) sog'liqni saqlash ta'limining dolzarb masalalari muhokama qilindi va ishni yaxshilash va tashkiliy-uslubiy rahbarlikni kuchaytirish bo'yicha eng muhim chora-tadbirlar belgilandi.

Sanitariya-ma'rifiy ishlarni yaxshilashga bir qator ittifoq respublikalarining Sog'liqni saqlash xalq komissarlari huzurida - ayrim viloyat va viloyat sog'liqni saqlash markazlari va sanitariya ma'rifati uylarida tashkil etilgan sog'liqni saqlash ta'limi kengashlari ham yordam berdi.

RSFSRda 1920 yildan 1940 yilgacha bo'lgan davrda sog'liqni saqlash uylari (ДЗХ) - sog'liqni saqlash ta'limining periferik tashkiliy-metodik markazlari tarmog'i sezilarli darajada o'sdi:

Yillar:	1920 yil	1925 yil	1928 yil	1935 yil	1940 yil
Д3X soni	1	63	53	76	98

Afsuski bu harakatlar boshqa sovet respublikalarida jumladan O'zbekistonda tashkil etilmagan. Buning natijasi o'laroq aholi kadrlar yetishmasligi va xizmatga talabning yuqoriligi sabab ba'zan tibbiy muassasalarda tabiblar, sataroshlar va boshqa davolovchi guruhlar xizmatidan foydalanishga majbur bo'lgan. Toshkentda sataroshlar, Namanganda tabiblar pinhona va oshkora ravishda shifoxonalarga chaqirtirilib ularni tibga doir tajriba va bilimlaridan foydalangani manbalarda aks etgan [12]

Uchinchi besh yillikda xalqaro vaziyatning keskinlashuvi munosabati bilan aholini mamlakatning sanitariya mudofaasiga tayyorlash sanitariya-ma'rifiy ishlarning eng muhim vazifalaridan biri hisoblandi. Sanitariya ta'limi uylari Qizil Xoch va Qizil Yarim Oy jamiyatlari tashkilotlari bilan aloqada bo'lib, aholi o'rtasida sanitariya va mudofaa bilimlarini keng targ'ib qilindi. Sanitariya mudofaasi masalalari bo'yicha dasturiy ta'minot, uslubiy va ommabop materiallar, ko'rgazmali qo'llanmalar nashr etildi. Qizil Xoch jamiyatining ommaviy faoliyatiga kelsak, shuni ta'kidlash kerakki, 1933 yildan sanitariya va mudofaa ishlarini zaiflashtirmasdan, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash, korxonalarda, ishchilar uylarida, kolxozlarda va maktablarda "sanitariya bilimlari to'garaklari" va sanitariya postlarini tashkil etish masalalariga yaqinlashdi.

Qizil Xoch jamiyatining ommaviy ishi kompleksni "Sanitar mudofaaga tayyor" (1934) ko'krak nishoni [13] va bolalarning "Sanitar mudofaaga tayyor bo'ling" ko'krak nishonlarini olish uchun topshirish qoidalari va me'yorlari tasdiqlanganidan keyin keng ko'lamga ega bo'ldi. (1935). [14]

GSO ("Sanitar mudofaaga tayyor" ko'krak nishonini olish qoidalari va standartlari quyidagi komplekslarni o'z ichiga oladi: harbiy sanitariya, havo mudofaasi sanitariya sertifikati, uy-joy gigienasi, oziq-ovqat gigienasi, shaxsiy gigiena va jismoniy tarbiya.)ko'krak nishonini **va BGSO** ("SSSR sanitariya mudofaasiga tayyor bo'ling" ko'krak nishonini olish uchun majmuadan o'tish qoidalari va standartlari 4 bo'limdan iborat edi: birinchi yordam va sayohat gigienasi; havo mudofaasi; maktab gigienasi va sanitariyasi; Qizil Xoch va Qizil Yarim oy tashkiloti) to'garaklarida o'nlab va yuz minglab kattalar va maktab o'quvchilari sanitariya va sanitariya-mudofaa bilimlarini o'zlashtira boshladilar.

Jismoniy tarbiya GTO Qizil Xoch va Qizil Yarim Oyning ko'p millionli jamoat tashkilotlari aholi o'rtasida sog'liqni saqlash savodxonligini yoyish va feldsherlarni ommaviy ravishda tayyorlashni amalga oshirdi. Stalinning besh yillik rejalari yillarida sog'liqni saqlashning ayrim sohalarida vaqtinchalik orqada qolishga qaramay, sog'liqni saqlash ta'limi ham miqdor va sifat jihatidan o'sdi. Aholining ishtiroki aholi punktlarida

tozalik va sanitariya tartibini tiklashga yordam berdi, buning natijasida sanitariya me'yorlari sezilarli darajada oshirildi va yuqumli kasalliklar soni keskin kamaydi.

Sog'liqni saqlash ta'limi muassasalarining keng tarmog'i, tayyorlanayotgan kadrlar, keng ko'lamli uslubiy va nashriyot ishlarining mavjudligi – bularning barchasi sog'liqni saqlash ta'limi oldiga qo'yilgan vazifalar muvaffaqiyatli hal etilishiga ishonishga asos bo'ldi.

Ammo fashistlar tomonidan olib borilgan urush sanitariya va ma'rifiy ishlarning barcha yo'nalishlarini keskin o'zgartirdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Ona va bola salomatligi-oliy saodat. "O'zbekistonda ona va bola salomatligini muhofaza qilishning milliy modeli:"Sog'lom ona-sog'lom bola" mavzuidagi xalqaro simpoziumda so'zlagan nutqi.//Bizning yo'limiz demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va modernizasiya jarayonlarini izchil davom ettirish yo'lidir. 20-jild,-Toshkent.:O'zbekiston.,2012.- B. 34.
2. O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining Axborotnomasi. Toshkent., 1992, №9.(1197). 80-90 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi. Toshkent.: 1996, №8.
4. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi. Toshkent.: 1998, №10-11.(1270-71). B. 31-35.
5. 26.04.2021dagi O'RQ-685-sonli "Sanitariya-epidemiologiya xizmati takomillashtirilishi munosabati bilan o'zbekiston respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o'zgartishlar kiritish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni
6. <https://lex.uz/ru/docs/-7204942>; <https://lex.uz/docs/-4785739>
7. Рахматов М. Туркистондаги очарчилик ва унинг оқибатлари (1917-1924 йй.) Тарих фан. фалс. докт. (PhD) дисс. – Тошкент, 2019. – Б 83.
8. O'z MA, R.17-fond, 1-ro'yxat, 108-yig'ma jild, 200-201-varaqlar.
9. Baroyan O. V. SSSRda infektsiyalarga qarshi yarim asrlik kurash natijalari va zamonaviy epidemiologiyaning ba'zi dolzarb masalalari / ed. P. N. Burgasova. M.: Tibbiyot, 1968. 304 b.
10. Gorfin D.V. 1917-1945 yillarda SSSR aholisi uchun sanitariya xizmati. // Sog'liqni saqlash nazariyasi, tarixi va tashkil etilishining zamonaviy muammolari. jild. 2: 1964 yilgi ilmiy tadqiqot natijalari bo'yicha konferentsiya ma'ruza tezislari (1965 yil 16-17 mart). M., 1965. B. 79–82
11. L.O. Kanevskiy "SSSRda sog'liqni saqlash ta'limi rivojlanishining asosiy bosqichlari". SSSR Sog'liqni saqlash vazirligining Sog'liqni saqlash ta'limi instituti. 1951 yil.
12. O'z MA. I-17-jamg'arma, 1-ro'yxat, 449-yig'majild, 3-varaq; MA. I-19-jamg'arma, "Farg'ona viloyati boshqarmasi" hujjatlari.
13. «Очерки истории советского санитарного просвещения» / под ред. ЯВЛЯЕТСЯ. Соколова. Центральный научно-исследовательский институт санитарного просвещения Минздрава СССР. 1960.
- 14 Vikipediya https://ru.wikipedia.org/wiki/Machine-tractor_station.